

Apie doktorantūros studijas, laisvalaikį ir akademines erdves

Aistė Kučinskienė: Šį kartą kalbamės apie kartas, doktorantūros studijas, doktorantų bendravimą ir šių santykių su mokslu. Mūsų pokalbio atspirtis – kasmetinė literatūros tematika rašančių doktorantų konferencija „Doktorantų agora“. Šiais metais ji vyko 4-ąjį kartą. Pakalbėti apie ją ir kitus studijų klausimus susirinko skirtingais būdais su šios konferencijos organizavimu susijusios akademinio lauko dalyvės: pirmųjų konferencijų sumanytoja ir organizatorė dr. Laura Laurušaitė, prie agoros įgyvendinimo prisidėjusi LLTI mokslininkė habil. dr. Jūratė Sprindytė, organizacinius reikalus vėlesniais metais perėmusi dr. Jūratė Čerškutė ir pastaruosius trejus metus rengiant „Agorą“ talkinusios doktorantės Rima Bertašavičiūtė (VU), Virginija Cibaruskė (VU) ir Aistė Kučinskienė (LLTI). Disertacijas neseniai apgynusios kolegės ir šiuo metu studijų procesą įpusėjusios doktorantės bei ilgametės patirties literatūrologiniame lauke turinti mokslininkė – visos skirtingų patirčių ir skirtingų „pažiūrų“ – pabandysime pasidalinti mintimis ne tik apie minėtą konferenciją, bet ir apie doktorantūros studijų procesą, iššūkius ir lūkesčius. Antra vertus, būtent pastaroji konferencija (o ir ankstesnės) skatina svarstyti doktorantų situaciją literatūros tyrimų lauke ir akademinio bendradarbiavimo problemas.

Jūratė Sprindytė: Akademinio gyvenimo struktūrą sudaro mažos „gentys“, kurios gali neturėti grupei būdingos formos ir būti tik dvasinėmis bendrijomis. Doktorantai būriuojasi pagal profesinius kriterijus, bet, manau, drauge tai yra ir dvasinės bendrijos tipas.

Visada ieškom žmonių, su kuriais turim bendrą patirtį ir galime rasti arba kurti bendras reikšmes. Karta palaiko tapatybės vientisumą psichologiniu lygmeniu, o jos nariai gyvena tame pačiame literatūrinių įtampų lauke ir išpažįsta panašią *ars poetica*, o mūsų atveju – panašias metodologines mokyklas. Tokia dvasinė bendrija implikuoja tuos pačius žinojimo tipus, erudicijos galimybes, gyvenimo stilių, pasaulio interpretacijas – o tai angažuoja bendrai kūrybinei programai.

Kiekviena karta skiriasi savo mąstymo ir jutimo principais, virš jos sklando imperatyvas veikti aplinką specifiniu būdu. Kiekviena karta prisimena savo pradžią.

Apie 1975–1978 m. kolektyvizmo dvasia, kartos jausmas, bendri siekiai, panašus literatūros suvokimas buvo būdingas ir mums, jauniems, sutelkė mus – turėjom ir savo aspirantų konferenciją, kurioje tuomet dalyvavo Saulius Žukas, Aleksandras Krasnovas, Elena Baliutytė ir kiti šiandien žinomi literatūrologai, o konferenciją rengėm bendrą su kalbininkais, nes ir institutas buvo bendras – Literatūros ir kalbos. Po kelerių metų tradicija nutrūko, bet esam kolegos iki šiol.

Intensyviajam periodui, per kurį karta turi pasireikšti, aktualizuoti savo turimą potencialą ir įsitvirtinti, iš esmės duota apie 15–20 metų, tad jūs gyvenate savo galimybių viršūnėje.

Atrodė, kad šiandienos doktorantams būtinas vienijantis impulsas, kuris ir tapo doktorantų agoros išraiška. Kaip sako Arvydas Šliogeris, ne veltui agoros, ne veltui forumai yra ten, kur žmonės geriausiai mato vienas kitą. Svarbu vienam kitą pažinti ir iš darbų, ir iš veidų.

„Doktorantų agora“ – iš poreikio būti vienoje erdvėje

AK: Kaip kilo idėja organizuoti atskirą literatūrologijos doktorantų konferenciją ir kokia buvo pradžia?

Laura Laurušaitė: Doktorantų bendrabūvio idėja gimė 2008 m. Mūsų telkėjas, bendravimo iniciatorius buvo Instituto direktorius Mindaugas Kvietkauskas, per doktorantų atestaciją iškėlęs mintį, kad mums reikėtų daugiau dalintis savo metodologiniais atradimais – ir apskritai, kad vyktų idėjų apykaita. Iš pradžių netgi buvo planuota rengti doktorantų seminarus, diskusijas – sugalvoti kokią nors telkimosi formą, bet dėl mūsų interesų išsišakojimo ir užimtumo bendravimas gerokai strigo. Planuoti seminarai ar kita diskusinės erdvės idėja taip ir nunyko, tačiau galų gale nusprendėm suburti literatūrologinės pakraipos doktorantus į konferenciją, kurioje galėtume vieni su kitais pasidalinti metodologiniais ir tiriamojo darbo atradimais. Pirmoji tema buvo pasirinkta būtent iš metodologijų – neatsitiktinai, kaip visus mus vienijanti ašis. Mano doktorantų bangoje, aišku, buvo ir skepsio, ir motyvacijos trūkumo... Atsimenu, kai direktorius išsakė idėją, atsistojo tuo metu doktorantė Giedrė Kazlauskaitė ir pasakė, kad literatūrologai iš prigimties individualistai, intravertai, mėgsta patys sau asmeniškai prie popieriukų kapstytis ir

tokios bendravimo formos neva nelabai reikalingos. Bet mes į tokią kritiką neatsižvelgėm, ir ta pirmą konferencija įvyko. Iš tiesų buvo aptarta ar bent paminėta labai daug metodologinių prieigų, iš pradžių turėjome 5 akademių įstaigų – VU, VDU, LEU, LLTI ir Klaipėdos LCC tarptautinio universiteto – atstovų. Buvo labai apmaudu ir keista, kad visai nereprezentuota VU Filologijos fakulteto Lietuvių literatūros katedra. Kiek žinau, ta problema išliko ir toliau – jie labai neaktyvūs. Ir pati idėja buvo nutrūkusi porai metų – 2009 m. surengta pirmoji konferencija, o atsinaujinome tik 2012 m., kai iniciatyvą perėmė Jūratė Čerškutė. Dabar, kai iš A. J. Greimo semiotikos ir literatūros teorijos centro atsirado doktorantų injekcija, sambūrio idėja atgimė ir, tikiuosi, plėtosis toliau.

Virginija Cibarauskė: Kas lėmė sprendimą rengiant 2-ąją „Agorą“ pasiūlyti prisi-dėti mums – Vilniaus universiteto A. J. Greimo semiotikos ir literatūros teorijos centro doktorantėms? Juk pirminis sumanymas buvo, kad ją organizuos Institu-tas, o kitų institucijų doktorantai bus kviečiami kaip dalyviai. Ar sprendimą pa-keisti žaidimo taisyklės lėmė poreikis skatinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą, ar kokios kitos priežastys?

Jūratė Čerškutė: Pirmoji „Agora“ įvyko viena ar dvi dienos po mano priėmimo į doktorantūrą. Joje dalyvavau jau žinodama, kad esu LLTI Šiuolaikinės literatūros skyriaus doktorantė. Atsimenu, kaip po konferencijos Jūratė Sprindytė pasakė: „Na, Jūrate, dabar mes konferenciją perduodam tau.“ Aš tarsi perėmiau, bet po to prasidėjo pirmieji doktorantūros metai su visais egzaminais, tyrimo kelių, takelių ir metodologijų ieškojimais. Tad kažkaip savaime tuo metu ne „Agora“ rūpėjo, nors ji nuolat mintyse tūnojo kaip stiprus moralinis įsipareigojimas ir pažadas. Jam išpildyti ir įgyvendinti man stigo ne tiek pagalbos (žinoma, kad ir jos), kiek sma-gių bendraminčių. Tad štai, man vis pamąstant, kad reikia organizuoti „Agorą“, įstojo jūsų karta, ir aš pamaniau: kaip puiku, randasi doktorantų būrys, su kuriuo drauge galima kažką nuveikti. Tad galima sakyti, kad viskas taip tiesiog sutapo, laiku ir vietoje. Pakviesti jus motyvavo labai stiprus kartos pojūtis. Suvokimas, kad jūs ateinate kaip karta, kuri tarpusavyje bendrauja, taip tarsi trindama ir tar-pinstitutines ribas. Pavyzdžiui, mano kartoje to nebuvo – mes laikėmės pavieniui.

JS: Kai rengėme pirmąją konferenciją – norėjome respublikinės. Siuntėme kvie-timus į visas institucijas, bet kas atsiliepė, tas atsiliepė – su bizūnu neraginsi.

O branduolys taip ir liko. Jis visada yra. Tik reikia galvoti, kas perims estafetę. Pas mus irgi atsirado motyvuotų, įdomesnių, suinteresuotų doktorantų. Be to, galbūt turėjo įtakos ir pasikeitusi doktorantūros tvarka – anksčiau mes buvome savarankiškesni, galėjome patys su doktorantais dirbti – bet jie buvo labiau izoliuoti. O dabar, kai stojama per VU, galbūt jie šiek tiek labiau integruoti. Šia prasme – kontaktų, ryšių prasme – gal pasidarė daugiau to bendrumo.

JČ: Branduolys formavosi per visas „Agoras“. Bet, kaip Laura pastebėjo, keista, kad niekaip į šį procesą nesiintegruoja VU Filologijos fakulteto Lietuvių literatūros katedra.

Rima Bertasavičiūtė: Man regis, į tai galima pažvelgti ne iš vienos pusės. Virginija vartoja žodį *tarpinstitucinis*, o man kyla mintis – *tarpsubjektinis*. Kai prisijungėme prie Jūrātės, noras veikti kartu nebuvo susijęs su institucijomis – mes tiesiog bendravome, ir bendravimas vedė prie bendradarbiavimo. Gal mūsų uždaramą ne visada lemia būtent institucijų ribos, kurias linkstama įžvelgti, o veikiau bendravimo, žmonių, draugysčių įvairumas?

Kalbant apie įvairumą – gal galėtumėte pakomentuoti konferencijos pavadinimą? Pastebėjome, kad pastaraisiais metais žodis *agora* patyrė „renesansą“ – šitaip savo reguliarius seminarus pavadino ir Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto studentų mokslinė draugija, ir Vytauto Didžiojo universiteto filosofijos studentai. Įdomu, kaip tas žodis atklydo pas Jus.

LL: Pavadinimą pasirinkome dėl šio žodžio reikšmės – vieša debatų, susirinkimo aikštė. Norėjome skatinti idėjų cirkuliaciją, viešinti privačius vertinimus, išmokti diskutuoti vieni su kitais. Konferencija buvo sumanyta kaip intelektualinė bendravimo ir mokslinės apykaitos platforma.

JS: Anuomet vardas *agora* nebuvo taip energingai eksploatuojamas. Kai Giedrius Viliūnas dar buvo VU FLF Literatūros katedros vedėjas ir labai aktyviai prižiūrėjo žurnalą *Literatūra*, jis norėjo kurti respublikinio masto žurnalą ir siūlė jam pavadinimą *Agora*. Ta idėja nebuvo įgyvendinta.

LL: Smagu būtų trumpam įsivaizduoti, kad mes išpopuliarinom *agoros* idėją, ir ji tapo tokia patraukli!

RB: Gal pats žodžio paplitimas įrodo, kad literatūros studentai ir studentės visgi nėra tokie jau besikrapštantys individualistai, o tie, kuriems reikia *agoros* – bendro pokalbio ir buvimo vienoje erdvėje, toje pačioje aikštėje.

Laisvalaikis doktorantūroje – nuo tyrimų ar su jais?

AK: Ir vėl bandau grąžinti pokalbį prie „Agorų“ istorijos ir užduoti diskusinį klausimą. Minėta, kad pirmosios konferencijos tema buvo metodologiniai mainai – norėta aptarti, kas mus, „jaunuosius“ literatūros mokslininkus, vienija ir jungia. Atrodytų, toks žingsnis suprantamas – net tirdami labai skirtingus reiškinius, laikotarpius, kontekstus, mes galime daug bendriau pakalbėti apie savo taikomas metodologijas, pasimokyti iš kitų patirties: kokios literatūros tyrimų perspektyvos pasiteisina, kokių duoda rezultatų ir pan. 2012 m. sugalvojome taip pat „abstrakčią“ temą – „Tekstų analizės labirintai“, kad būtų galima parodyti, kaip pritaikomi skirtingi metodologiniai įrankiai. Dar kitais metais (2013) grįžome prie teorijų – galimybės pasireikšti iš savo tyrimų varpinės, bet pristatant perspektyvą, kuri ir kitiems gali suaktualinti jų teorinių svarstymų situaciją. O šiemet suformuluota tema – „Laisvalaikio mokslas“ – daugelio buvo priimta kaip netikėtumas ar keistenybė. Tačiau ši tema sugalvota neatsitiktinai. Viena vertus, nesinorėjo kartotis – juk metodologijos ir teorijos jau kelis kartus aptartos, o pranešėjai dažnai būna tie patys; kita vertus, norėjome parodyti, kad institucijose iš doktorantų tikimasi su disertacijos problematika susijusio darbo, bet neretai jie juk užsiima ir kitomis mokslinėmis veiklomis, kurios nebūtinai sietinos su jų disertacijos tema. Kaip galėtumėte įvertinti šitą reiškinį ir temą, galbūt net ją sankcionuoti, turėdamos galvoje ir pranešimus, kuriuos girdėjote?

JČ: Čia buvo oficialus prokrastinacijos legalizavimas!.. [juokiasi] Prisimenu, kaip mes kovo mėnesį su Rima „Agoros“ šiųmetę temą iš pradžių sugalvojome visiškai paprastai ir spontaniškai: viena mūsų pažįstama doktorantė norėjo skaityti pranešimą apie tai, ką ji atrado stažuotės Maskvoje metu. Tie atradimai tarsi nelabai siejosi su jos disertacija temos ar metodologijos aspektu, veikiau su tam tikra „podisertacine“ veikla, savotiškais užkulisiais, kurių nelabai kas mato ir žino. Tad man pasirodė: o, kaip įdomu, rasis erdvė pašnekėti apie ne visai griežtai

mokslineis dalykus. Juk ankstesniųjų „Agorų“ kryptys – metodologiniai mainai, teorinės perspektyvos – įpareigoja kalbėti griežtai ir rimtai. O štai platesnio terminio lauko konferencija, kurioje žmonės galėtų šnekėti ir apie savo disertacijas, ir apie laisvalaikio erdvę okupuojančius tyrimus, skambėjo itin patraukliai. Taigi apsistojome ties laisvalaikio mokslu. Ir tai, man atrodo, buvo labai gerai.

RB: Temą taip formulavome dėl iš esmės dviejų dalykų. Pirmiausia galvojome: kaip būtų smagu, jei konferencijos tema būtų privalomai nesusijusi su disertacijos tema. Viena vertus, tai žaismingo nuotykių aspektas: juk akivaizdu, kad laisvalaikio visi kažkuo domisi. Pažįstame vieni kitus, vienos kitas, žinome, kad vieni užsiiminėja meilės semiotika, kitos dirba universitete, susiduria su įvairiausiomis institucinėmis problemomis, apie tai nuolat galvoja ir su malonumu pasisako. Kitas aspektas problemiškesnis – jis iškilo vėliau, pradėjus plėtoti idėją. Ir „teorinės perspektyvos“, ir „analizės“, ir „metodai“ numato sunkiai apibrėžiamą lauką, kur bent jau humanitaroms iš esmės sudaromos sąlygos, buitiškai tariant, skaityti tą patį pranešimą. Nurodomi skirtingi dalykai – teorija, metodas, bet jų skirtumai nereflektuojami, jie nenulemia nei doktorantų santykio su tema, nei su pranešimu.

VC: Nors pasiūlymą skaityti „laisvalaikio mokslo“ pranešimus visi sutiko entuziastingai, nes iš tiesų dauguma tikrai domisi dalykais, kurie nėra susiję su disertacijos tema (kas kinu, kas teatru, kas filosofija ar konkrečių autorių kūryba), vėliau dalis būsimų dalyvių pradėjo abejoti, ar sugebės parengti mokslinį, konferencijai tinkamą pranešimą iš temos, kurios giliau, rimčiau netyrinėjo. Ši problema ir tokios abejonės kilo ir man pačiai. Bendravimas su konferencijoje norinčiais dalyvauti doktorantais paskatino susimąstyti apie doktorantūros studijų tikslus apskritai, taip pat apie doktoranto kaip jaunojo tyrėjo, norinčio būti, veikti akademiniam lauke, motyvacijas, tikslus ir vietą šiame lauke. Nežinau, ar tai problema, tačiau iš esmės doktorantūros studijų tikslas yra pasirinkti kokį nors objektą ir jį išsamiai ištirti. Šį darbą vainikuoja baigiamasis etapas – disertacijos apgynimas. Tokią studijų strategiją ir tikslus kelia ir doktorantus kasmet atestuojanti Doktorantūros komisija, ir mūsų padaliniai: vertinami tik tie doktorantų darbai (straipsniai, viešos paskaitos ir pan.), kurie yra tiesiogiai susiję su disertacija. Visos kitos veiklos, pavyzdžiui, dalyvavimas moksliniuose projektuose, straipsnių ne disertacijos tema publikavimas, mokslinių tekstų vertimas ir pan., vertinamos būtent kaip laisvalaikio veikla, kuri, pasak kai kurių, net trukdo

doktorantūros studijoms, atitraukia doktorantą nuo jo pagrindinio tikslo – disertacijos rašymo. Šia prasme doktorantas atlieka darbininko, kuriam universitetas pateikia užsakymą (užsakoma disertacija), funkciją. Toks požiūris, mano manymu, yra ydingas, nes formuoja ne tik doktorantų akiračio – teorinio, metodologinio – siaurumą ir tam tikrą neveiklumą, abejingumą, bet ir gana keistą, labai formalią doktorantūros studijų sampratą: tau moka pinigų, tu gamini produktą. Daugiau nieko iš tavęs nesitikima – tik pagaminti produktą. Ir iš tiesų dalis kolegų nesidomi niekuo, kas nesusiję su disertacijos tema, nedalyvauja ir nesilanko paskaitose, seminaruose, konferencijose, kurios tiesiogiai nesusijusios su tiriamu objektu ar taikomomis teorijomis. Klausimas, ar siauro akiračio specialistai, vienos temos žinovai, menkai išmanantys bendrąsias tendencijas, neturintys jokios nuovokos apie naujausius tyrimus, apskritai gali būti pavadinti mokslininkais, tyrėjais... Žinoma, ši problema svarbi ne tik doktorantams, bet ir visai Lietuvos akademinėi bendruomenei – neveiklumas, sustabarėjimas, dogmatizmas ir formalizmas, deja, mums būdingas. Kita vertus, ir tai džiugina, kad bent jau dalis doktorantų turi noro ir sugeba rasti laiko plėsti savo žinias ir kompetencijas, nori seminaruose, konferencijose pristatinėti savo tyrimus, dalyvauti diskusijose. Mano manymu, akademinis veiklumas ir bendradarbiavimas yra ne mažiau svarbus nei sugebėjimas preciziškai atlikti pasirinkto objekto tyrimus. Galų gale, kokia nauda iš to tyrimo, jei jis nėra viešai pristatomas, apie jį nėra diskutuojama? Dėl to, man atrodo, vertinga pasiūlyti pasvarstyti, kaip pačios vertiname tokius periferinius tyrimus, veiklas. Ar laikote tai naudingą, produktyviu tyrėjo kompetencijas didinančiu užsiėmimu, ar manote, kad doktoranto tikslas turėtų būti vienas – susikoncentruoti ties pagrindine veikla, t. y. disertacijos ir straipsnių jos pagrindu rašymu, ir nesiblaškyti?

JS: Šiomet tie, kurie iš šalies žiūrėjo į jūsų konferenciją, buvo tikrai sužavėti – ir tema, ir akiračio platumu. Kažkam iš kolegijų referuodama net rašiau su šauktuku: „pranešimai buvo ne iš disertacijos temos – atkreipkit dėmesį!“ Nuo pat pirmos konferencijos, radau užrašuose, tie „tituluoti“ mokslininkai sako: kaip keista, kad doktorantų konferencijos nenusileidžia mūsų konferencijoms. Ir iš tikrųjų – lygis yra toks, kokio reikia. Svarbu, kad paskutinėse konferencijose palikote laiko klausimams. Ir išsėdėjo iki pat pabaigos pilna salė – o juk konferencijose nuo pietų viskas blanksta, mažėja, kol galiausiai lieka jau tie patys ištikimiausi... Visi šie dalykai liudija, kad renginys gyvybingas.

Jūsų tema man labai patiko. Juk vis tiek kažkuo visi užsiima. Antra vertus, tema liudija doktorantų visapusiškumą. Intelektinio žiedo buvimą. Tas žiedas skleisis pilnaviduris, jei interesai platus. O šiaip mokslinio straipsnio modelis yra labai formalizuotas, ir tai yra pačios geriausios landos vidutinybėms. Todėl tikrai džiaugiuosi, kad jūs paneigėte tą vidutinybės modelį.

LL: Atkreipiau dėmesį, kad tos „paramokslinės“ temos buvo pristatytos diskursu, ne mažiau moksliniu nei bet kuris pristatomas darbo objektas. Tarsi tiek išigėręs į kraują tas mokslinis kalbėjimas, kad jo neišvengiam net pristatydami laisvalaikio mokslą...

JS: Esu pasibaisėjusi vidutinybės modeliu, kaip tobulai jis įvaldomas ir kaip tai nuobodu. Prieš keletą metų sugalvotas net toks terminas: *straipsnis-undinė* ir *straipsnis-buožgalvis*. Nukerpama pradžia arba tik pakeičiama pabaiga, ir tas pats tekstas kursuoja po straipsnius, po penkias konferencijas. Reikia rasti vis kitokių aspektų, bet pačiam nebeįdomu. Ši konferencija žavi tuo, kad jūs darėte tai, kas patiems įdomu. Tik nežinau, kiek čia su tuo laisvalaikiu galima... parazituoti...

Doktorantas akademinėje terpėje – ar *čia*, ar *ten*?

AK: Doktorantas literatūros moksle – tikriausiai ir kitų humanitarinių disciplinų atveju – užima keistą tarpinę padėtį: *jau ne* studentas, bet *dar ne* mokslininkas. Pasiskolindama Dominique'o Maingueneau terminą ir perkeldama jį į kiek kitą kontekstą, pavadinčiau doktorantą akademinės terpės „parazitu“ (žodį vartoju kita prasme nei Jūratė Sprindytė), nesančiu nei *čia*, nei *ten*. Mes kalbėjome apie bendradarbiavimą tarp institucijų ir joms priklausančių doktorantų, tačiau įdomu būtų pakalbėti ir apie bendradarbiavimą tarp skirtingų kartų. Organizuodamos „Agorą“, visada labai laukiame ir norime, kad mūsų paklausti ir pakalbėti ateitų kažkas iš vyresnių, tikrų, rimtų mokslininkų ir pakritikuotų, patartų. Tačiau ar iš tiesų justis bendravimas tarp skirtingų kartų? Jei jo yra, kaip galėtume jį įvardyti: ar šis bendravimas kolegiškas, ar vis dėlto doktorantas traktuojamas labiau kaip studentas, turintis mokyti, o mokslininkai yra jo mokytojai?

RB: Santykį su bendruomene pavadinčiau tarpiniu (nors (o gal nes) įvairiose institucijose susiklosto labai įvairūs jo variantai). Viena vertus, doktorantai ir doktorantės yra studentai, ir ta studento ar studentės padėtis – neaišku, kiek taip yra dėl nomenklatūros – tokia ir išlieka. Dažniausiai jie ir jos nedalyvauja institucijos posėdžiuose, pasirodo tik kartą per metus – kai per atestaciją turi atsiskaityti, bet ne tada, kai vyksta įprastas akademinis, pedagoginis ir mokslinis institucijos gyvenimas. Tad individualistinis sėdėjimas prie popierėlių yra netgi skatinamas – ir tam sudaromos visos sąlygos.

JČ: Būna institucijų, kur doktorantai bando išsikovoti teisę, kad būtų svarstomi maži jų disertacijos gabaliukai, nes žmonės užsiėmę ir nenori papildomai skaityti. Svarbu yra padaryti, ką reikia – parašyti disertaciją, t. y. kad būtų užbaigta, kas privaloma.

VC: Manau, labai daug priklauso nuo paties doktoranto, nuo to, kiek jis ar ji yra iniciatyvus, drąsus, kiek pats siekia įsijungti į bendruomenę, ieško veiklos nišų ir apskritai turi susiformavęs sampratą, ką konkrečiai nori veikti, kas jį domina. Na, o formuluotė, kad doktorantą kažkas turėtų „įjungti“, skamba naivokai. Be to, nemanau, kad dalyvavimas posėdžiuose, ypač tuose, kuriuose svarstomos administracinės problemos, ar baigiamųjų darbų recenzavimas savaime yra labai prasmingos veiklos. Nors tam tikros reikšmės šios veiklos, be abejo, turi – visų pirma kaip patvirtinimas, kad vyresnieji kolegos tave pripažįsta lygiaverčiu bendruomenės nariu. Man asmeniškai labiausiai trūksta straipsnių, studijų, disertacijų svarstymų ir diskusijų. Labai gaila, kad dalis tokių svarstymų jų dalyviams tėra formalumai, kuriuos reikia atlikti. Galbūt tokį požiūrį lemia tai, jog pati bendruomenė, vyresnieji kolegos, yra abejingi, o neretai ir nepasirengę diskutuoti su doktorantu ne kaip su studentu, kurį reikia mokyti, disciplinuoti, bet kaip su kolega. Dėl šių priežasčių, manau, dalis doktorantų ir nusprendžia, kad sėdėjimas ir rašymas yra geriausia veikla. Ir tai nėra blogai, ypač jei šį darbą vainikuoja straipsniai, pranešimai ir pan. Kita vertus, jei ši produkcija nesulaukia kolegų dėmesio, ji ir netampa akademinio diskurso dalimi. Vis dėlto tiems, kurie nori aktyviai dalyvauti akademiniam gyvenime, galimybių, atrodo, yra nemažai – mokslinės draugijos, konferencijos, seminarai, stažuotės. Jei yra noro, galima asmenine iniciatyva burtis į būrelius, diskutuoti kokiomis nors dominančiomis temomis. Jei diskusijos produktyvios, jų pagrindu galima rengti bendrus

projektus ir pan. Taigi, svarbiausia, manau, yra klausimas, kuo doktorantas save laiko, ką gali ir ko nori – ar apsiriboja disertacijos rašymu kaip pagrindine ir svarbiausia veikla, ar jaučiasi akademinės bendruomenės dalimi, jaunuuju tyrėju, kuris ne tik galėtų, bet ir turėtų išsakyti savo nuomonę.

JČ: Bet čia pridurčiau mažą niuansuotą pastabėlę, kad mes negalime pamiršti to, jog kartais esama tokių situacijų, kai doktorantas nusprendžia išsakyti, o bendruomenė sako: „ne“, nepriimdama jo požiūrio, galbūt ir į doktoranto padėtį kiek nepamatuotai ar nederamai žiūrėdama.

AK: Ir vėl grįžtame prie to, kad doktorantai užima specifinę padėtį – vienam reikia paskatinimo, kitas pats integruojasi, bet vis viena reikia „inicijuotis“, įeiti. Tačiau kurdami mokslinę produkciją jie nėra atskirti – juk nėra mokslinių leidinių, kur straipsnius skelbtų tik doktorantai. Jei nori publikuoti tyrimo rezultatus prieš pereidamas prie savo „didžiojo“ teksto, vis tiek turi pretenduoti į tokį patį kokybės standartą kaip literatūros mokslininkų. Todėl savo tekstais privalai užimti jaunojo mokslininko, o ne vyresniojo studento padėtį. Sakėme, kad yra buvimas „tarp“, bet šiuo požiūriu tai jau viena koja žengimas „į“. Tačiau... Ar visi įžengia „į“? Daug kam, žvelgiančiam į doktorantūros studijas, kyla klausimas: ar visiems doktorantams sudarytos galimybės (ir ar jos turi būti sudarytos) tęsti veiklą, pradėtą doktorantūros studijų metu? Ir, jau įgijus daktaro laipsnį, gauti, labai grubiai tariant, darbo vietą? Ar šitos studijos užtikrina ir ar turėtų užtikrinti darbo vietą?

LL: Problemiška tai, kad daktarų prigaminama daugiau, nei yra darbo vietų. Šansų gauti etatinį darbą yra maždaug 50 proc. Bet aš norėčiau paminėti patrauklų tokio integravimosi būdą – podoktorantūrinę stažuotę, kai dvejiems metams išeini studijuoti į kitą instituciją ir gauni normalią finansinę paramą. Stažuotė yra sumanyta padėti studentui pradėti savarankišką mokslinių tyrimų karjerą, pasirengti individualaus darbo etapui. Akcentuojamas tarptautinis, tarpinstitucinis mobilumas, atsiranda laiko kelti kvalifikaciją. Deja, labai daug biurokratijos, bet ji atsiperka.

JS: Kokie šansai kur nors įsidarbinti? Jei aukštosiose mokyklose mažėja studentų, tai pačios suprantat, kad ir dėstytojų reikia mažiau. Bet turim puikių pavyzdžių – kurios doktorantės studijų metais buvo aktyvios, dalyvavo skyrių posėdžiuose ir

renginiuose, tapo matomos ir kolektyvui reikalingos. Institute tai pasiteisina. Jei sėdi ir rašai darbą prigulęs – gal ir tobulą jį parašai, bet apsigynei, ir tave visi pamiršo. O jei aktyviai dalyvauji veikloje – domiesi, sėdi konferencijose, pats kažką organizuoji, prisidedi prie projektų – pasidarai savas ir reikalingas. Taip buvo su visais mūsų doktorantais, kurie liko dirbti.

AK: Gal galima manyti, kad tie doktorantai, kurie dar doktorantūros studijų metu tampa *nebe* studentais, yra labiau reikalingi ir pabaigę studijas, mat jau yra įžengę „į“? Tačiau žinome, kad instituciškai mokslininkų vietos yra suskaičiuotos ir laisvų erdvių, laukiančių tokių išengiančiųjų, nėra daug. Ši situacija verčia paklausti: kodėl vis dėlto atsiranda studentų, norinčių rinktis šią studijų pakopą, kada ir kokią ateitį projektuojant išsikristalيزuoja šis noras? Ar įmanoma prisiminti šį tarpinį jį jau praėjusioms? Kokia buvo jūsų doktorantūros studijų vizija, intencija ir noras jas pradėti ir kiek ji studijų proceso metu išsipildė, kokie privalumai ir trūkumai išryškėjo ir kaip viskas atrodo žvelgiant iš laiko nuotolio?

JS: Man buvo seniai ir kitaip, viskas skyrėsi kardinaliai. Mano kartos žmonės faktiškai visi yra matomi. Maskvoje daug kas baigė – ten buvo stipri teorinė mokykla. O čia niekas per daug nevaržė. Abi savo disertacijas rašiau savarankiškai. Negalėjai rinktis kokios nori temos, bet griežtumo, formalizavimo gal būta mažiau. Aišku, buvo tam tikrų ideologinių rėmų, bet visi žinojo, ką reikia pacituoti – Lenina iš 38-o tomo.

RB: Kodėl iš 38-o?

JS: Nes ten buvo laisvesnių pasisakymų, buvo galima kažką sieti su subjekto nuostatomis. Kiti tomai išvien politiniai, nepritempsi prie humanitarinių dalykų... Doktorantūroje esama visokių variantų. Kai kuriuos žmones reikia paskatinti, kad pabaigtų disertaciją. Turiu tokį priežodį: viskas yra padaroma. Jei turi kažkokių apmatų, juodraščių, šalia – porą gerų draugų, tvirtą vadovą, remiantį skyrių (katedrą) – gali parašyti ir visai neblogą disertaciją. Reikia dirbti. Dirbti su tekstu ir su žmonėmis. Reikia turėti bendražygių. Mano kelyje pasitaikė ne vienas doktorantas be šimtaprocentinės motyvacijos – bet kai padedi, tai viską padaro. Jauni žmonės yra imlūs; reikia padėti tiems, kurie patys mąsto, turi gerus pagrindus. Aš manau, kad parašęs disertaciją žmogus nelyg žygdarbį atlieka!

LL: Didžiausia motyvacija man vis dėlto buvo tai, kad valstybės finansuojamam dar galima pratęsti tokį savęs ugdymą: sudaromos sąlygos tuos 4 metus, gaunant pastovias įplaukas, dirbti sau. Mano lūkesčiai pasiteisino – po magistro studijų labai daug kas liko neišsakyta; mačiau, kokie tiriamieji ištekliai glūdi nepalieti, kad verta juos parodyti, nes tuo metu nebuvo kito žmogaus, kuris tirtų mums visai nepažįstamą latvių egzodo literatūrą. Mačiau sklaidos prasmę – bent truputėlį latvių literatūrą pakelti iš ten, kur kiti negali jos pasiekti. O Instituto politika yra tokia, kad doktorantas privalo įsijungti į bendrą veiklą, dalyvauti posėdžiuose ir kt. Dar būdama doktorantė dalyvavau tokioje konferencijoje, kur buvo apžvelgiami visos Lietuvos doktorantūros rezultatai. Skaičius gana grėsmingas (pagal seną tvarką, žinoma) – neapsigina 33 proc. įvairių sričių doktorantų.

JČ: Bet tai iš tikrųjų yra išbandymas. Aš matau, kaip žmonės socialiniuose tinkluose virkaudami ar netgi ciniškai rašo, kad neparašys disertacijos. Ir aš pati tą gyvai atsimeinu: 6-ą val. ryto akys stoja piestu – neparašysiu aš tos disertacijos! Tenka pripažinti, kad jos rašymas yra išbandymas visiems – ir rašančiajam, ir jo artimiausiems bei tolimesniems aplinkiniams. Aš puikiai suprantu, kodėl žmonės neparašo. Kokie buvo mano lūkesčiai? Visiškai sutinku su Laura, kad tai buvo puiki proga ugdyti save. Bet po magistro darbo, kurį rašiau visiškai ne pagal savo autorių, ne pagal savo temą, supratau, kad noriu grįžti prie bakalauro autorių – šiuolaikinių lietuvių literatūros kūrėjų. Vienas iš jų buvo Ričardas Gavelis. Atsirado noras (vėliau veikiausiai suimperatyvėjęs) „eiti už Gavelį“ – rašyti apie jį, nes laikas ir aplinkybės man pasirodė jau tinkamos. Kitaip tariant, buvo pojūčio ir gal kiek nemokslinės intuicijos, kad jau laikas imtis įdėmaus Gavelio kūrybos tyrimo. O smagiausias ir, dabar galiu drąsiai sakyti, išsipildęs lūkestis, kurio visiškai nesitikėjau, – darbas su disertacijos moksline vadove Aušra Jurgutiene. Visos mudviejų mokslinės diskusijos buvo mąstymo ir rašymo mokykla. Kurią esmiškai papildė ir kita didžiulė mokykla – LLTI Šiuolaikinės literatūros skyrius ir jam būdingos unikalios diskusijos, patarimai ir klausimai.

RB: Kai dar tik studijuoji, aišku, neturi distancijos, kuri vėliau dažniausiai suteikia džiugesio atspalvį. Mano nuotaika šiuo metu skeptiška. Kai įstojau, norėjau toliau studijuoti, pratęsti tai, ką veikiau anksčiau. Doktorantūros studijos, žinoma, tam suteikia puikią galimybę. Gali lankyti paskaitas, užsiimti įvairiausia veikla. Tačiau studijuodama „atradau“ gal banalų dalyką: doktorantūra nėra logiška bakalauro ir

magistro studijų tąsa. Nors tai ir studijos, tu privalai kitaip formuluoti savo tikslus, kitaip žiūrėti į savo darbą. Studijuojant žemesnėse pakopose, ypač literatūrą, dažnai susiformuoja nuostata, jog kalbėti apie literatūros tekstą, arba jį analizuoti, yra savaime vertinga. Tarsi rašytum kursinį darbą: išanalizuoji vieną romaną ir, jei analizė korektiška, gali džiaugtis, jog viską moki ir „darai mokslą“. O doktorantūroje supranti, kad ta analizė, ypač humanitariniuose moksluose, pati savaime nelabai ką reiškia. Savo objekto neužtenka aprašyti – jį reikia dar ir įprasminti, ir įkontekstinti. Išsikelti sau tikslą, suformuluoti klausimą ir problemą tam, ką lengva ranka surašei projekte (ir įsivaizdavai, kad viską išspręsi ir atsakysi), – visa tai sudėtinga ir reikalauja daug ką persvarstyti, gerokai pasisukinėti ir patrypčioti vietoje.

AK: Gal šie sukimosi vietoje, nuolatinio perrašymo ypatumai rodo doktoranto polinkį būti ne tik užsidarius savo kiaute, bet ir privalomybę būti universalesniam? Nes tik ieškodamas – *ergo*, skaitydamas ir rašydamas – randi ir kartais atrandi tokias temas, kurios vėliau, nebūtinai dabar, gali tapti tavo domėjimosi objektais. Gali prisirišti prie savos temos arba ne, bet ieškojimas parodo tapsmą tyrėju, ne tik studentu – kai atrandi laukų, kurie tampa tau aktualūs. Ne tik savaime, bet ir netyčia.

VC: Kai stojau į doktorantūrą, mano norai ir tikslai buvo aiškūs, paprasti: norėjau tyrinėti XX a. pabaigos lietuvių poeziją ir dar labai norėjau dėstyti, nes jaučiausi išmananti tam tikrus dalykus. Bet pradėjusi rimčiau tyrinėti savo objektą, dirbti su teorija, ieškoti metodologijos supratau, kad veiklos yra labai daug ir labai įvairios: tirdama vieną objektą, atrandi kitą, identifikuoji tam tikras sąsajas, kurias norisi teoretizuoti, paaiškinti, o tai lemia jau ir savo teorinių postulatų, tam tikrų pamatinių sampratų persvarstymą. Šia prasme mokslinė veikla yra nesibaigiantis procesas, netikėtumų, atradimų virtinės – tuo šis darbas įdomus, intriguojantis. Atradimas buvo ir tai, kad mokslas – ne vien disertacijos rašymas, o ir tam tikras saviugdos procesas, kurio metu kinta ir požiūris į tiriamą tekstą, ir į gyvenimą apskritai. Taigi iš naujo atradau, kad literatūra, mokslas ir gyvenimas yra susiję.

AK: Iš to, ką jūs kalbate, man atrodo, galima manyti, jog doktorantūra yra gyvenimo tikslo paieškos. Vedant paralelę – mūsų doktorantų „Agoros“ parodo, kad daug smagiau ieškoti tikslo drauge, o ne pavieniui. Nes atradus bendraminčių supranti, kad tavo ateities vizija yra ne tik tavo pasąmonėje.

RB: Manau, kad gyvenimo tikslo paieškos vyksta visur, ne tik čia. Bet doktorantūros studijos, tiesa, kiek romantizuojamos: susikuri aukštus reikalavimus ir sau, ir kitiems; ir savo tekstui, ir kitų. Tarsi disertacija būtų kažkas šventa ir nepajudinama. O tai tiesiog tekstas, kuris yra didesnės apimties, nei teko anksčiau rašyti; darbas, kurį turi padaryti ir kuriam reikia skirti laiko.

JČ: Pati tokį parašiusi, sutinku, kad tai tikrai yra tik tekstas, kurį reikia parašyti. Kai įstoji, atrodo – o, tai kažkas didingo, unikalaus ir pan. O kai imi rašyti, galiausiai kai parašai, kai pereini visus įmanomus etapus ir kaitas (ta trajektorija „kaip turėjo būti pagal planą“ ir kokį rezultatą atspindi jau parašyta disertacija, man rodos, kiekvienam kitokia, bet vis tiek rodanti tam tikrą pokytį), – itin bliviai ir paprastai supranti, kad tai tekstas, kurį galėjai parašyti (ir parašei) taip arba anaip, vienaip ar kitaip. Čia mes galėtume kalbėti, ar tekstai apskritai yra *parašomi*, t. y. pabaigiami iki galo, bet tai jau kita diskusija.